

Факультет дошкільної освіти
Кафедра дошкільної педагогіки і психології

Етнопсихологія

Освітній рівень	перший (бакалаврський)
Статус дисципліни	вибіркова
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність	012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійні програми	«Дошкільна освіта та мова і література (англійська)»; «Дошкільна освіта та початкова освіта»; «Дошкільна освіта та психологія»; «Дошкільна освіта та логопедія»; «Дошкільна освіта та фізична культура» денної / заочної форм навчання.
Кількість кредитів	4
Форма навчання	Денна/заочна

Кількість часу на вивчення

	денна	заочна
Кредитів	4	4
Лекцій	32	10
Практичних занять	28	8
Самостійна робота здобувача освіти	60	102
Форма контролю	Залік	Залік

Викладач: ст. викл. Барсуковська Галина Петрівна
Email: barsukovska@gnp.edu.ua

Мета дисципліни – розширення знань майбутніх педагогів про суть та історію становлення галузі етнопсихологічних знань, їх основні аспекти і складові: соціально-психологічні механізми розвитку етнічних спільнот, рівні сформованості етносу, етнічну культуру, ментальність, національний характер, зв'язок етнічних та соціальних чинників та їх вплив на суспільні процеси; розвиток уміння бачити проблеми і особливості міжетнічного спілкування та знаходити оптимальні шляхи їх вирішення; поглиблення знань про становлення протоукраїнських територій та історію українського етносу, риси психологічного портрету українця, його національного характеру і ментальності, усвідомлення ідеї української державності, її основних засад.

У результаті вивчення дисципліни здобувачі освіти набувають **загальних і спеціальних (фахових) компетентностей**, а саме :

Загальні компетентності

КЗ-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

КЗ-4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

КЗ-5. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

КЗ-6. Здатність до міжособистісної взаємодії.

КЗ-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

КЗ-8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Спеціальні (фахові компетентності):

КС-1. Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації.

КС-2. Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості (довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага).

КС-3. Здатність до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього і дошкільного віку.

КС-4. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку первинних уявлень про предметне, природне, соціальне довкілля, властивості і відношення предметів; розвитку самосвідомості («Я» дитини і його місце в довкіллі).

КС-5. Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку мовлення як засобу спілкування і взаємодії з однолітками і дорослими.

КС-6. Здатність до виховання в дітей раннього і дошкільного віку навичок свідомого дотримання суспільно визнаних морально-етичних норм і правил поведінки.

КС-7. Здатність до національно-патріотичного виховання дітей раннього і дошкільного віку (любов до Батьківщини, рідної мови, рідного міста; інтерес і повага до державних символів України, національних традицій, звичаїв, свят, обрядів).

КС-8. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку навичок екологічно безпечної поведінки і діяльності в побуті, природі й довкіллі.

КС-13. Здатність до організації і керівництва ігровою (провідною), художньо-мовленнєвою і художньо-продуктивною (образотворча, музична, театральна) діяльністю дітей раннього і дошкільного віку.

КС-14. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку навичок здорового способу життя як основи культури здоров'я (валеологічної культури) особистості

КС-16. Здатність до виховання в дітей раннього і дошкільного віку толерантного ставлення та поваги до інших, попередження та протидії булінгу.

КС-17. Здатність нести відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах праці.

КС-18. Здатність знаходити, опрацьовувати потрібну освітню інформацію та застосовувати її в роботі з дітьми, батьками

Після вивчення дисципліни в студентів мають бути сформовані такі **програмні результати навчання:**

ПР-09. Розуміти історію та закономірності розвитку дошкільної освіти. Аналізувати педагогічні системи минулого та творчо трансформувати їх потенціал у сучасний навчально-виховний простір закладу дошкільної освіти.

ПР-11. Бути знайомим з ознаками булінгу. Вміти використовувати прийоми попередження та протидії йому.

ПР-14. Мати навички збереження та зміцнення психофізичного і соціального здоров'я дітей.

ПР-15. Визначати завдання і зміст різних видів діяльності дітей раннього і дошкільного віку на основі програм дошкільної освіти та знань про культурно-історичний досвід українського народу, загальнолюдські культурні та етико-естетичні цінності.

Організаційні та навчальні обов'язки здобувачів освіти:

1. Відвідувати лекції та практичні заняття, не пропускати їх без поважної причини;
2. Готуватися до занять та виконувати завдання, передбачені в планах практичних занять;

3. Брати участь у практичних заняттях під час обговорення теоретичних питань, виконання колективних та індивідуальних завдань, тестування тощо;
4. Ставити запитання, цікавитися додатковими відомостями, сучасними науковими знаннями з предмета та консультиватися з викладачем;
5. Аргументовано відстоювати власну думку з теми заняття, якщо вона не збігається з думкою викладача;
6. Самостійно оволодівати теоретичним матеріалом окремих тем або питань за рекомендованою літературою, виконувати завдання різного рівня;
7. У разі потреби отримувати додаткові консультації викладача за змістом навчальної дисципліни;
8. У випадку незгоди з отриманою оцінкою мати право на перезарахування тем;
9. Вчасно складати відповідні теми;
10. Дотримуватися правил техніки безпеки й охорони праці.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Теми лекцій	
1	Теоретико-методологічні засади етнопсихології. Предмет і структура етнічної психології, завдання, основні поняття. Етнопсихологія як міждисциплінарна галузь знань. Виникнення етнопсихології в історії філософської і соціальної думки. Формування етнопсихології як самостійної дисципліни. Психологія народів (М. Лацарус, Г. Штейнталь, В. Вундт). Етнопсихологія нашого часу. (2 год. д. ф. н.).
2	Методологія і методи етнічної психології. Основні методологічні принципи етнопсихології. Підходи до етнопсихологічних досліджень: релятивізм, абсолютизм і універсалізм. Конкретні методи і прийоми етнопсихологічного дослідження. Додаткові методи в етнопсихології. (2 год. д. ф. н.)
3	Проблема етносу та нації в етнопсихології. Психологічна характеристика етносу. Поняття маргінальності. Соціально-психологічна сутність поняття «нація». (4 год. д. ф. н.)
4	Статичні характеристики етносу. Психічний склад етносу. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації. Психологічна суть і зміст національного характеру. Національна свідомість та етнічна самосвідомість. (4 год. д. ф. н., 2 год. з. ф. н.).
5.	Основні динамічні характеристики етносу. Проблема етнічної установки в етнопсихології. Етнічні стереотипи, їхня структура та зміст. Причини стереотипізації. Етноцентризм: його ознаки та умови виникнення. (4 год. д. ф. н., 2 год. з. ф. н.)
6.	Етнічні конфлікти. Сутність етнічних конфліктів та теорії їх виникнення. Види етнічних конфліктів і стадії їх розвитку. Стратегії поведінки в етнічному конфлікті та шляхи його подолання. (4 год. д. ф. н., 2 год. з. ф. н.).
7.	Етнопсихологія сімейних стосунків. Етнопсихологічна специфіка та етапи формування сімейних стосунків. Етнопсихологічні особливості конфлікту в сімейних стосунках. Психологічна допомога та діагностика. (4 год. д. ф. н., 2 год. з. ф. н.)
8.	Національно-психологічні особливості у виховній роботі в багатонаціональному колективі. Багатонаціональний колектив як специфічний об'єкт виховного впливу. Національно-психологічні детермінації ефективної виховної роботи в колективі. Система виховних заходів з урахуванням національно-психологічних особливостей людей. (2 год. д. ф. н.).
9.	Етнопсихологія українців. Загальний підхід до вивчення особливостей українського етносу. Взаємодія з іншими народами та формування українського

	національного характеру. Чинники формування української самосвідомості. (4 год. д. ф. н., 2 год. з. ф. н.)
10.	Етнічні традиції та ділове спілкування. Знайомство, звернення, привітання. Ділове листування і телефонні розмови. Подарунки діловим партнерам. Діловий етикет у різних країнах (британці, американці, французи, німці, японці, китайці, веди, італійці, іспанці, корейці, араби). (2 год. д. ф. н.).
Теми практичних робіт	
1	Етнічна психологія як соціально-психологічна наука. Історичний нарис виникнення і становлення етнопсихології. Етнос і культура як об'єкти психологічного вивчення. Предмет і структура етнічної психології. Проблеми етнопсихології як однієї з галузей психології. Функції етнопсихології в сучасному суспільстві. Етнопсихологія як міждисциплінарна галузь знань. Ідеї етнопсихології в античній філософії. Етнопсихологічні ідеї у філософії Нового часу. Німецька школа «психології народів» (М. Лацарус і Г. Штейнталь). Психологія народів В. Вундта. Сучасні європейські етнопсихологічні течії та їх дослідження. Етнопсихологічний напрямок на теренах України. (2 год. д. ф. н.).
2	Методологія і методи етнічної психології. Методологія етнопсихологічного дослідження: принципи та підходи. Порівняльно-культурний підхід до вивчення етнічних явищ і процесів. Спостереження у етнопсихологічних дослідженнях: його переваги і недоліки. Приклади етнопсихологічних спостережень. Експеримент як метод етнопсихологічного дослідження: його переваги і недоліки в порівнянні зі спостереженням. Приклади експериментів в етнопсихологічних дослідженнях. Тести у етнопсихології, їх види, переваги та недоліки. Інші методи етнопсихологічних досліджень: інтерв'ю, біографічний метод, дослідження письмових джерел і т. д. (2 год. д. ф. н.).
3	Етнопсихологічні проблеми дослідження особистості. Етнопсихологічні проблеми соціалізації, інкультурації та культурної трансмісії. Вплив культури на розвиток дитини. Способи виховання та ставлення до дітей у сучасному та традиційному суспільствах. Пубертат та ініціація. Навести приклади ініціації у різних народів. Етнопсихологічні концепції особистості в психоаналізі. З. Фрейд та його вчення про несвідоме і вплив культури. Теорія соціального характеру Е. Фромма. Розвиток особистості за Е. Еріксоном. Базова і модальна особистість: етнопсихологічні підходи. (2 год. д. ф. н.).
4	Статичні характеристики етносу. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації. Маргінальність як характеристика етносу. Етногенез як еволюція етнічної спільності (Л. Гумільов та ін.). Психологічні ознаки етногенезу. (4 год. д. ф. н.).
5	Динамічні характеристики етносу. Етнічні установки. Етнічні стереотипи. Етноцентризм та його вплив на міжособистісну взаємодію. Проблеми етнокультури в змісті дошкільної освіти. (4 год. д. ф. н.).
6	Психологія етнічних груп. Поняття національного характеру. Психологія національної спільноти і психологія індивіда. Характер їх взаємодії. Національний характер: методологія підходу і аналізу. Національно-психологічні особливості: характеристики і властивості. Основні концепції національного характеру в антропології і психології. Національний характер і менталітет. Соціальний і національний характер. (4 год. д. ф. н. 2 год. з. ф. н.).
7	Механізми міжгрупового сприймання у міжетнічних відносинах. Культура і спілкування в поліетнічному середовищі. Стили міжетнічного спілкування. Відмінності між вербальним і невербальним спілкуванням між представниками

	різних етносів. Особливості невербальної комунікації в різних народів. Навести приклади і порівняти. (2 год. д. ф. н., 2 год. з. ф. н.).
8	Етнічні конфлікти: причини виникнення і способи регулювання. Визначення і класифікація етнічних конфліктів. Міжетнічна напруженість як соціально-психологічний феномен. Способи розв'язання міжетнічних конфліктів. Міжетнічні конфлікти на пострадянському просторі. (Навести приклади та проаналізувати з точки зору етнопсихологічного підходу). (4 год. д. ф. н., 2 год. з. ф. н.).
9	Психологічні проблеми адаптації до нового культурного середовища. Етнічні міграції: психологічні і соціально-психологічні причини. Етнопсихологічні проблеми адаптації вимушених мігрантів. Ксенофобія і мігрантофобія: причини і форми прояву. Методики вимірювання рівня толерантності в середовищі мігрантів і в суспільстві, що їх приймає. (2 год. д. ф. н., 2 год. з. ф. н.).
10.	Етнічні традиції та ділове спілкування. Знайомство, звернення, привітання. Ділове листування і телефонні розмови. Подарунки діловим партнерам. Діловий етикет у різних країнах (британці, американці, французи, німці, японці, китайці, веди, італійці, іспанці, корейці, араби). (2 год. д. ф. н.).

**Система оцінювання (критерії оцінювання та шкала оцінювання)
з дисципліни «Етнопсихологія»**

Таблиця 1.

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка ECTS	Рівні навчальних досягнень здобувачів освіти
90-100	A	Високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями
82-89	B	Достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження
74-81	C	Середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками
64-73	D	Середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками
60-63	E	Рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижчим за середній
35-59	FX	Низький рівень володіння навчальним матеріалом, студент не спроможний опанувати практичні вміння без додаткових занять з дисципліни
1-34	F	Низький рівень знань із дисципліни, відсутність практичних умінь і навичок, що є підставою для повторного вивчення дисципліни

Таблиця 2

Розподіл балів у межах навчальної дисципліни для здобувачів освіти денної форми навчання

<i>Практичні заняття, самостійна робота</i>														<i>Модульний контроль</i>		<i>Форма семестрової атестації – залік</i>	
Максимальна кількість балів 70														Максимальна кількість балів – 30		Максимальна кількість балів 0	
ПЗ, СР	ПЗ, СР	ПЗ, СР	ПЗ, СР	ПЗ, СР	ПЗ, СР	ПЗ, СР	ПЗ, СР	ПЗ, СР	ПЗ, СР	ПЗ, СР	ПЗ, СР	ПЗ, СР	ПЗ, СР	МК	МК	0	
№1	№2	№3	№4	№5	№6	№7	№8	№9	№10	№11	№12	№13	№14	№1	№2		
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	15	15		

Таблиця 3

Розподіл балів у межах навчальної дисципліни для здобувачів освіти заочної форми навчання

<i>Практичні заняття</i>				<i>Самостійна робота</i>										<i>Модульний контроль</i>		<i>Форма семестрової атестації – залік</i>	
Максимальна кількість балів – 20				Максимальна кількість балів – 50										Максимальна кількість балів – 20		Максимальна кількість 10	
ПЗ	ПЗ	ПЗ	ПЗ	СР	СР	СР	СР	СР	СР	СР	СР	СР	СР	СР	МК	МК	
№1	№2	№3	№4	№1	№2	№3	№4	№5	№6	№7	№8	№9	№10	№1	№2	10	
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	10	10		

Список рекомендованих джерел

Основні:

1. Етнопсихологія / Укладачі Ольховецький С.М. Ольховецький В.С. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2019. 155 с.
2. Павленко В. М. Етнопсихологія : підручник. Харків. ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 448 с.
3. Етнопсихологія : навч. посібн. для студентів спеціальності «Початкова освіта. Практична психологія». Автор-упорядник О.П. Цюняк. Івано-Франківськ: ЯРИНА, 2017. 132 с.

Додаткові:

1. Гегель Г.В.Ф. Феноменологія духу. Ред. Ю.кушаков. Київ : Основи, 2004. 548 с
2. Григорієв Н. Українська національна вдача. Вінніпег, 1941. 200 с.
3. Етнопсихологія : навч. посібн. для студентів спеціальності «Початкова освіта. Практична психологія». Автор-упорядник О.П. Цюняк. Івано-Франківськ : ЯРИНА, 2017. 132 с.
4. Львовичкіна А. М. Етнопсихологія: Навч. посіб. Київ. МАУП, 2002. 312 с.
5. Липа Ю. Призначення України. Львів: Пресвіта, 1992. 290 с.
6. Лозова О. М. Методологія психосемантичних досліджень етносу : монографія. Київ.: ВД «Слово», 2011. 176 с.

7. Махній М. М. Етнічна психологія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 272.
8. Пірен М. І. Етнопсихологія : підручник. Рек. МОН.Київ. Університет «Україна», 2011. 526 с.
9. Рибчин І. Геопсихічні реакції і вдача українця. Мюнхен, 1966. 301 с.
10. Україна на зламі тисячоліть: історичний екскурс, проблеми, тенденції та перспективи. Київ: МАУП, 2000. 253 с.
11. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. Мюнхен : Вид-во УВУ, 1993. 399 с.
12. Duijker H., Freida N. National character and national stereotypes. N.Y., 1980.
13. Hsu F. L. K. (ed.) Psychological anthropology. Homewood. 1961.
14. Said E.W. Orientalism: Western concepts of the Orient. Harmondsworth, 1978.
15. Stein H. Psychoanthropology of American culture. N.Y., 1985.
16. Turner E. Communitas : The Anthropology of Collective Joy / Edith Turner – New York : Palgrave Macmillan, 2012. – 260 p.
17. Turner V. Liminal to Liminoid in Play, Flow, and Ritual / Victor Turner // From Ritual to Theatre : The Human Seriousness of Play. – New York, 1982. – P. 20-60.

Інформаційні ресурси

1. Савицька О. В., Співак Л. М. Етнопсихологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Каравела, 2011. 264 с. Режим доступу: kaf-psykholohii.kpnu.edu.ua/wp-content/.../Savytska_Spivak_Etnopsykholohiia.pdf.
2. Львовичкіна А. М. Етнопсихологія: навч. посіб. Київ: МАУП, 2002. 144 с. Режим доступу: <http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/n135.pdf>.
3. Пірен М. І. Основи етнопсихології: підручник. Київ: КСП 1996. 385 с. Режим доступу: <http://www.soc.univ.kiev.ua/uk/library/osnovi-etnopsihologiyi-pidruchnik>.
4. Данилюк І. В. Етнічна психологія як галузь наукового пізнання. Київ: Самміт-книга, 2010. 432 с. Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/1420471/>.
5. Тест Кеттелла. URL: <http://psycabi.net/testy/293-16-faktornyjlichnostnyj-oprosnik-r-b-kettella-metodika-mnogofaktornyjoprosnik-kettella-test-kettela-187-voprosov-test-ketela-16-pf>.